

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Гори Миколи Ігоровича «Інституційний механізм реалізації конституційного курсу на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Вивчення матеріалів дисертації, представленої Миколою Горою, дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовне комплексне дослідження однієї з актуальних тем, яка має важливе теоретичне та практичне значення в умовах реалізації конституційно закріпленого стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Європейська та євроатлантична інтеграція України сьогодні є одним із визначальних напрямів розвитку української державності, який має не лише зовнішньополітичне, а насамперед конституційно-правове значення. Після внесення змін до Конституції України у 2019 році стратегічний курс держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі (далі - ЄС) та Організації Північноатлантичного договору (далі - НАТО) набув статусу конституційно закріпленого пріоритету розвитку держави, що істотно змінило зміст діяльності органів державної влади та визначило новий вектор розвитку держави.

За сучасних умов європейська та євроатлантична інтеграція перестала бути лише питанням реалізації зовнішньополітичної стратегії держави. Вона стала складовою механізму забезпечення національної безпеки, гарантією збереження державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та подальшого розвитку України як європейської правової держави. Саме тому дослідження інституційного забезпечення реалізації конституційного курсу набуває особливого наукового й практичного значення.

Водночас необхідно констатувати, що, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемам європейської інтеграції, адаптації законодавства України до *acquis* ЄС, реформування системи публічного управління, імплементації міжнародних стандартів та розвитку співробітництва України з НАТО, комплексне конституційно-правове дослідження саме інституційного механізму реалізації конституційного курсу практично відсутнє. Більшість існуючих наукових досліджень стосуються окремих аспектів інтеграційних процесів або аналізують діяльність окремих органів державної влади без їх розгляду як єдиної системи реалізації конституційної норми.

Недостатній рівень наукової розробленості зазначеної проблематики зумовлює існування низки дискусійних питань, пов'язаних із визначенням правової природи конституційного курсу України, структурою та функціонуванням інституційного механізму його реалізації, розмежуванням компетенції органів державної влади, а також визначенням ролі інститутів громадянського суспільства у забезпеченні незворотності європейського та євроатлантичного вибору держави.

Викладені у вступі та розділах дисертації положення переконливо свідчать про те, що зазначені питання мають важливе теоретичне і практичне значення, недостатньо досліджені у вітчизняній конституційно-правовій науці та потребують

подальшого наукового осмислення. Саме тому обрана Миколою Горою тема дисертаційного дослідження є актуальною, має комплексний характер і відповідає сучасним потребам розвитку українського конституціоналізму, удосконалення механізму реалізації стратегічного курсу держави та виконання Україною зобов'язань у процесі європейської та євроатлантичної інтеграції.

Важливим є й те, що дисертація виконана в умовах фактичного початку переговорного процесу щодо вступу України до ЄС та подальшого розвитку євроатлантичної інтеграції. У цьому контексті результати дослідження мають не лише теоретичний, але й значний прикладний потенціал, оскільки можуть бути використані під час удосконалення національного законодавства, реформування системи державного управління та забезпечення виконання Україною міжнародних інтеграційних зобов'язань.

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи, що відповідає пріоритетним напрямкам розвитку юридичної науки та пов'язане з дослідженням проблем конституційного розвитку України, удосконалення механізмів функціонування публічної влади та забезпечення реалізації конституційно визначеного стратегічного курсу держави на членство в ЄС та НАТО.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Оцінюючи якість та повноту виконання поставленого наукового завдання, вважаю, що Миколі Горі вдалося повною мірою реалізувати визначені у дисертації мету та завдання дослідження, що дало змогу здійснити комплексний конституційно-правовий аналіз інституційного механізму реалізації конституційного курсу України на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО, а також сформулювати науково обґрунтовані висновки і пропозиції щодо вдосконалення його нормативно-правового та інституційного забезпечення.

Здобувачем отримано нові наукові результати, які мають важливе значення для подальшого розвитку науки конституційного права, зокрема у частині формування цілісної концепції інституційного механізму реалізації конституційно закріпленого стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію, визначення його структури, функціонального призначення та особливостей взаємодії органів публічної влади й інститутів громадянського суспільства. Сформульовані у дисертації висновки є належним чином аргументованими, логічно випливають із проведеного дослідження, ґрунтуються на комплексному аналізі національного законодавства, міжнародно-правових актів, сучасної конституційно-правової доктрини та практики функціонування органів державної влади.

Про належний рівень виконання поставленого наукового завдання свідчить також достатня апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні наукові положення, висновки та рекомендації відображені у фахових наукових публікаціях здобувача та апробовані під час участі у науково-практичних конференціях та круглих столах, що підтверджує їх наукову обґрунтованість та практичну значущість.

Оцінюючи рівень оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності, слід відзначити, що автором вдало обрано методологічний інструментарій, який повною мірою відповідає меті, предмету та завданням дослідження. У процесі

виконання дисертації комплексно використано як загальнонаукові методи наукового пізнання (аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, узагальнення, абстрагування, системний підхід), так і спеціально-юридичні методи, зокрема формально-юридичний, історико-правовий, порівняльно-правовий та структурно-функціональний. Їх застосування забезпечило комплексне дослідження конституційно-правових засад реалізації стратегічного курсу України, дозволило здійснити всебічний аналіз діяльності суб'єктів відповідного інституційного механізму та сформулювати самостійні наукові висновки.

Загалом дисертаційна робота засвідчує належний рівень оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності, здатність самостійно здійснювати комплексні наукові дослідження, критично осмислювати існуючі доктринальні підходи та формувати власні науково обгрунтовані концептуальні положення, що відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукова новизна результатів роботи впливає з актуальності теми дослідження. Про новизну дисертаційного дослідження автора свідчить низка нових положень, які мають оригінальний характер та містять важливе науково-теоретичне та практичне значення для науки конституційного права.

Безумовний науковий інтерес становлять положення, відповідно до яких уперше комплексно обгрунтовано конституційно-правову природу стратегічного курсу України на членство в ЄС та НАТО як особливої стратегічної конституційної норми; визначено структурні елементи, функціональні рівні та принципи побудови інституційного механізму його реалізації; розкрито особливості взаємодії Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, інших органів державної влади та інститутів громадянського суспільства у процесі реалізації конституційно визначеного інтеграційного курсу.

Набули подальшого розвитку наукові підходи до визначення ролі права Українського народу на самовизначення як конституційної основи європейського та євроатлантичного вибору України, обгрунтування взаємозв'язку між конституційною ідентичністю держави та реалізацією стратегічного курсу на членство в ЄС та НАТО, а також до розуміння місця політичних партій та інститутів громадянського суспільства у забезпеченні реалізації відповідного конституційного курсу.

Практично значущими є сформульовані автором пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів інституційного механізму реалізації європейського курсу України, розвитку механізмів міжінституційної взаємодії та підвищення ефективності конституційно-правового забезпечення європейської та євроатлантичної інтеграції.

Наведені положення свідчать про самостійність проведеного дослідження, належний рівень його наукової новизни та вагомий внесок автора у розвиток сучасної науки.

Наукова обгрунтованість результатів та відповідність їх темі дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем, є належним чином аргументованими, логічно послідовними та достатньо переконливими. Їх обгрунтування ґрунтується на комплексному аналізі положень Конституції України, національного законодавства, міжнародно-правових актів,

сучасної вітчизняної та зарубіжної конституційно-правової доктрини, практики діяльності органів державної влади, а також результатах порівняльно-правового дослідження конституційних моделей європейських держав.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів підтверджується критичним аналізом значного масиву наукових джерел, що дало змогу автору всебічно дослідити проблематику реалізації конституційного курсу України на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО. Аналізуючи існуючі наукові підходи, дисертант не обмежується їх описом, а формулює власну аргументовану позицію щодо найбільш дискусійних питань, демонструючи високий рівень наукової культури та коректність у веденні наукової полеміки.

Ступінь наукової обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій значною мірою забезпечується логічною та внутрішньо узгодженою структурою дисертації. Автором правильно визначено об'єкт і предмет дослідження, чітко сформульовано його мету та систему взаємопов'язаних наукових завдань, що зумовило послідовність викладу матеріалу та цілісність авторської концепції. Структура роботи повністю відповідає логіці дослідження і забезпечує комплексне розкриття обраної проблематики.

Тема дисертації, її зміст, отримані наукові результати та сформульовані висновки повною мірою відповідають визначеній меті дослідження, підтверджують її досягнення та свідчать про успішне виконання поставленого наукового завдання. Це дає підстави констатувати належний рівень наукової обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження та їх відповідність сучасному рівню розвитку науки конституційного права.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною теоретичною, нормативно-правовою та емпіричною базою дослідження. Джерельна база роботи є достатньо репрезентативною та охоплює широкий спектр наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, положення Конституції України, міжнародно-правових актів, законодавства України, нормативно-правових актів органів державної влади, документів інституцій ЄС та НАТО, що дало змогу автору всебічно дослідити предмет дисертаційного дослідження та забезпечити належний рівень обґрунтованості сформульованих висновків.

Достовірність отриманих результатів підтверджується також належною апробацією основних положень дисертації. Результати дослідження були представлені та обговорені на науково-практичних конференціях, круглих столах та інших наукових заходах, що свідчить про їх фахове обговорення науковою спільнотою та належний рівень наукової аргументації.

Важливим підтвердженням достовірності результатів є їх відображення у наукових публікаціях здобувача, зміст яких охоплює основні положення дисертаційної роботи та відповідає вимогам, встановленим для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Достовірність наукових положень також забезпечується чіткою логікою побудови дисертації, послідовністю викладу матеріалу, взаємоузгодженістю її структурних елементів та використанням комплексного методологічного підходу до дослідження інституційного механізму реалізації конституційного курсу України на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Основні положення і висновки, зроблені під час дослідження, опубліковано в чотирьох наукових статтях у виданнях, визнаних фаховими для юридичних наук, а також у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних заходах. Аналіз опублікованих здобувачем статей та тез доповідей на науково-практичних конференціях дозволяє дійти висновку про повноту та належний науковий рівень викладу положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні в опублікованих наукових працях. Обсяг використаних у роботі бібліографічних джерел є цілком достатнім. Використані дисертантом науково-теоретичні та монографічні роботи вітчизняних та зарубіжних авторів дозволили визначити теоретичні положення та надати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави констатувати, що під час її підготовки здобувачем дотримано принципів академічної доброчесності. У разі використання положень, наукових ідей, результатів досліджень та інших матеріалів авторів дисертант належним чином посилається на відповідні джерела, що відповідає вимогам академічної етики та законодавства України у сфері авторського права.

Ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень принципів академічної доброчесності під час ознайомлення з дисертацією не встановлено. Це свідчить про самостійний характер виконаного дослідження, належний рівень наукової культури здобувача та достовірність отриманих наукових результатів.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у розвитку сучасної науки конституційного права шляхом формування цілісної концепції інституційного механізму реалізації конституційного курсу України на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО. Сформульовані автором наукові положення, висновки та рекомендації розширюють сучасні доктринальні уявлення про конституційно-правову природу стратегічного курсу держави, систему суб'єктів його реалізації, особливості їх взаємодії та місце інститутів громадянського суспільства у забезпеченні незворотності європейського та євроатлантичного вибору України.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання:

- у науково-дослідній діяльності – для подальших досліджень проблем конституційного розвитку України, удосконалення інституційного механізму реалізації європейського курсу держави, розвитку конституційної доктрини щодо європейської та євроатлантичної інтеграції;

- у нормотворчій діяльності – під час удосконалення законодавства України, що регулює діяльність органів державної влади у сфері реалізації стратегічного курсу України на членство в ЄС та НАТО, а також у процесі адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС;

- у правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики функціонування органів державної влади, відповідальних за формування та реалізацію державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції, а також забезпечення ефективної міжінституційної взаємодії;

– в освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», «Конституційне процесуальне право», «Право Європейського Союзу», підготовки підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів та проведення подальших наукових досліджень.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Миколи Гори, слід зазначити, що окремі його положення мають дискусійний характер і можуть бути предметом подальшого наукового обговорення.

По-перше, у другому розділі дисертації автор детально досліджує повноваження Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України у реалізації конституційного курсу на членство в Європейському Союзі та НАТО. Водночас недостатньо уваги приділено механізмам взаємодії цих органів у випадку виникнення розбіжностей щодо визначення пріоритетів інтеграційної політики або різного бачення шляхів реалізації конституційного курсу. Більш ґрунтовний аналіз конституційно-правових механізмів координації діяльності суб'єктів владних повноважень та способів подолання потенційних інституційних конфліктів дозволив би посилити практичне значення дослідження.

По-друге, автор обґрунтовано визначає Конституційний Суд України одним із ключових суб'єктів інституційного механізму реалізації конституційного курсу України. Разом із тим дискусійним залишається питання щодо меж його впливу на забезпечення реалізації стратегічного курсу держави. На нашу думку, доцільно було б більш детально дослідити роль Конституційного Суду України не лише як органу конституційного контролю, а й як суб'єкта формування конституційної доктрини європейської інтеграції через свої правові позиції.

По-третє, у роботі значну увагу приділено діяльності центральних органів державної влади, однак поза належною увагою залишилося питання ролі органів місцевого самоврядування у реалізації конституційного курсу України на членство в ЄС. З огляду на європейські принципи багаторівневого врядування та децентралізації, доцільним видається більш детальне висвітлення їх участі у виконанні євроінтеграційних зобов'язань України.

По-четверте, автором сформульовано пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення реалізації конституційного курсу України. Разом із тим дискусійним залишається питання щодо доцільності прийняття окремого комплексного законодавчого акта, який би врегульовував інституційний механізм реалізації конституційного курсу. Додаткового обґрунтування потребує співвідношення такого законодавчого акта з уже чинною системою нормативно-правового регулювання у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції, а також оцінка ризиків можливого дублювання повноважень окремих суб'єктів публічної влади.

Висловлені зауваження мають виключно дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та можуть бути враховані автором у подальшій науковій діяльності.

Загальна оцінка дисертаційного дослідження та його відповідність встановленим вимогам. Викладене дає підстави для висновку, що дисертаційна робота Гори Миколи Ігоровича на тему «Інституційний механізм реалізації конституційного курсу на набуття повноправного членства України в

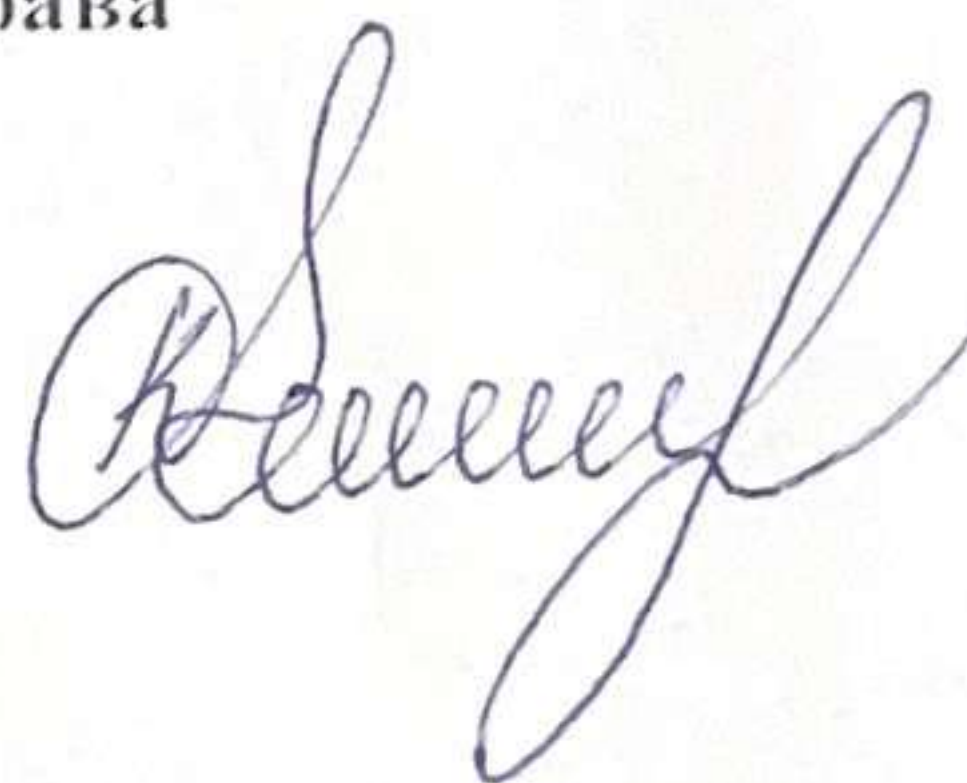
Європейському Союзу та в Організації Північноатлантичного договору» за своїм змістом, одержаними науковими результатами, актуальністю, новизною та іншими ознаками є самостійною завершеною науковою роботою, що містить суттєві положення для розвитку науки конституційного права.

Висловлені у рецензії зауваження мають виключно дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, не знижують наукової цінності отриманих результатів та можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях.

Дисертаційна робота Гори Миколи Ігоровича відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор Гора Микола Ігорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**Завідувач кафедри конституційного права
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

Катерина СЬОХ

